

Розгорнутий план докторської дисертації

Стрельник Олени Олександрівни

Робоча назва: «Соціологічна концептуалізація материнства як інституту, практик та дискурсів»

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади аналізу сім'ї та материнства в сучасних соціологічних та постсучасних соціальних теоріях	
1.1. Роль гендерних досліджень та феміністичної теорії в інтерпретації материнства як соціального феномена 1.1.1. Соціальний конструктивізм як теоретична основа гендерних досліджень материнства 1.1.2. Підходи до аналізу материнства у феміністичних теоріях 1.1.3. Теоретичні інтерпретації материнства як праці	<p>Теорія соціального конструювання реальності П. Бергера та Т. Лукмана. Гендерна соціалізація та її агенти як механізм конструювання материнства. Інші агенти: реклама, посібники по догляду за дітьми, журнали для батьків. Історична та крос-культурна варіативність материнських ролей як свідчення сконструйованого характеру материнства (М. Мід, Е. Бадінтер, І.Кон). Структурно-конструктивістський підхід до аналізу гендерних відносин Р. Коннела.</p> <p>Критика есенціалізму та статево-рольового підходу до аналізу материнства. Підходи до рефлексії щодо материнства у теоріях фемінізму: материнство як джерело пригнічення VS материнство як ресурс уповноваження (empowerment, agency). Праці Nancy Chodorow (1976, 1989), Sara Ruddick (1980), Sharon Hays (1996). Розрізнення материнства як інституту та практик (А. Річ). Материнство як практика турботи (піклування). Материнство як вибір та політичне питання: дискусії про жіночі репродуктивні права</p> <p>Дихотомія оплачуваної та неоплачуваної праці як проблема феміністичних та гендерних досліджень. Домашня праця та її гендерний вимір. Материнство як праця.</p>
1.2. Постструктуралістське визначення материнства як дискурсу	Постструктуралістичне розуміння дискурсу М. Фуко, Е. Лакло, Ш. Муфф. Дискурсивна влада як символічна влада. Бурдьє про зв'язок влади та дискурсу. М. Фуко про медикалізацію та політику тіла. Медикалізація репродуктивної сфери та материнства. Дискурси материнства та їх суб'єкти. Нормалізація та патологізація материнства.
1.3. Материнство як практика турботи: роль діяльнісно-структурного підходу в аналізі материнства	Соціальна структура як відтворювані практики у часі та просторі (Е. Гіденс). Соціологічне розуміння часу. Темпоральні та просторові аспекти сімейної взаємодії в індустріальних та постіндустріальних суспільствах (А. Нохсхільд, У.Бек, Е. Бек-Гернсгайм). Теоретична модель <i>caringscape</i> (панорама піклування) як набір практик турботи у темпоральному та просторовому вимірах

<p>1.4. Роль теорій сучасності у розумінні тенденцій розвитку сім'ї та материнства</p> <p>1.4.1. Індивідуалізація як передумова другого демографічного переходу та трансформацій шлюбу, сім'ї та батьківства</p> <p>1.4.2. Раціоналізація та її вплив на сучасні материнські практики: народжуваність, турботу та баланс материнства і праці</p> <p>1.4.3. Вплив невизначеності та ризиків як рис сучасності на батьківство</p>	<p>Зміни сім'ї як передумови зміни моделей батьківства: модернізаційний VS. кризовий підхід. Концепція «другого демографічного переходу» (Dirk J. Van de Kaa, Ron Lesthaeghe) та процеси індивідуалізації. Рефлексивність як риса сучасності та сучасного типу батьківства.</p> <p>Теорія соціальної дії М. Вебера. Типологія соціальної дії та її застосування для розуміння перебігу сучасних процесів народжуваності (А. Вишневський). Теорія раціоналізації та її роль для аналізу проблеми балансу материнства та праці: суперечність між етосом раціоналізованого ринкового суспільства та ідеологією інтенсивного материнства (Sh. Hays), раціоналізація та дефіцит піклування (cold modern model) А. R.Hochschild</p> <p>Невизначеність та невпевненість як ознака сучасності. Вплив невизначеності на сферу сімейних відносин та батьківство (У. Бек та Е. Бек-Герншейм, З. Бауман). Культура страху та батьківство; діти та безпека. «Параноїдальні батьки» (F. Ferudi). Соціальні ризики та їх вплив на сімейну політику (Еспін-Андерсен).</p>
<p>РОЗДІЛ 2. Історико-культурні та демографічні передумови розвитку інституту та практик материнства</p>	
<p>2.1. Соціально-історичні та соціокультурні параметри батьківсько-дитячих взаємин та статусу дитинства</p>	<p>Материнство та материнська любов до дитини як соціально-історичний феномен. Еволюція ставлення до дитини та соціокультурного статусу дитинства (Л. Демоз, Ф. Арьес, І. Кон). Дискурсивне народження материнства. Особливості материнських практик у традиційному українському суспільстві (М. Грушевський, О. Кісь, І. Ігнатенко).</p>
<p>2.2. Материнство в контексті сучасних демографічних процесів</p>	<p>Материнство в контексті сучасної моделі репродуктивної поведінки, репродуктивної мотивації та установок. Зниження народжуваності як історичний процес.</p>
<p>2.3. Особливості розвитку сучасного типу батьківства</p>	<p>Сучасний тип батьківства. Діти як життєвий проект. Відокремлення батьківства від шлюбу. Відокремлення біологічного та соціального батьківства. Розширення варіативності практик батьківства.</p>
<p>РОЗДІЛ 3. Материнство як соціальний інститут</p>	
<p>3.1. Держава як суб'єкт інституційного регулювання материнства</p>	<p>Ретроспективний аспект державного регулювання сім'ї та материнства. Демографічна та соціальна політика як механізм інституційного регулювання материнства. Демографічний націоналізм, неотрадиціоналістичний дискурс сім'ї в пострадянській Україні.</p>
<p>3.2. Медикалізація материнства та інституційне регулювання</p>	<p>Медикалізація материнства: роль медицини та лікарів у конструюванні материнства та його</p>

материнства у сфері репродуктивної медицини	нормалізації/патологізації. Соціально-історичний аспект медикалізації материнства в СРСР. Жіночі консультації та пологові будинки як агенти соціального контролю над материнством. Дискурс грудного вигодовування.
3.3. Нормативні очікування материнських та батьківських ролей.	Гендерні особливості нормативних очікувань материнства та батьківства (за результатами соціально-демографічних обстежень та соціологічних опитувань)
РОЗДІЛ 4. Сучасні моделі материнства: між нормалізуючими та патологізуючими дискурсами	
4.1. (Не)материнство як (не)вибір	Безпліддя як гендерована проблема. (Не)материнство як вибір: дискурс материнства як права та явище свідомої бездітності
4.2. Позашлюбне материнство та материнські сім'ї	«Одиноке материнство» як соціальний конструкт: соціально-історичний аспект. Материнські сім'ї в соціально-демографічній структурі України та інших європейських країн. Функціональний та структурний підходи до визначення сімейного неблагополуччя. Дискурс «неповної» (де-факто материнської) сім'ї як джерела соціальних відхилень у поведінці дитини.
4.3. Багатодітне материнство	Державний дискурс багатодітності як суспільної цінності в умовах демографічної кризи. Проблеми та суперечності державної підтримки багатодітних сімей. Патологізуючі дискурси багатодітності як потенційно неблагополучної. Багатодітність в оцінках та настроях населення України.
4.4. Материнство в параметрах здоров'я та хвороби	Гендерні виміри інвалідності. Репродуктивні права осіб з інвалідністю та право жінок-інвалідів на материнство. Опір жінок-інвалідів медикалістичному дискурсу в реалізації права на материнство.
4.5. Вік як критерій нормалізації/патологізації материнства	Соціальне конструювання вікових норм. Темпоральні особливості сучасної моделі сексуальності, шлюбу та батьківства. «Раннє» та «пізнє» материнство як соціально-історичний та дискурсивний конструкти. Медикалізація уявлень про «нормальний» вік для материнства. Гендерна асиметрія соціокультурних уявлень про вік материнства та батьківства.
4.6. Материнство біологічне та материнство соціальне	Допоміжні репродуктивні технології та їх роль у зміні моделей сім'ї та батьківства. Сурогатне материнство. Соціальне материнство: усиновлення
4.7. Материнство та споживання	Споживчі практики як фактори формування материнських ідентичностей та зв'язок споживання з ідеологією «інтенсивного материнства».
РОЗДІЛ 5. Працюючі матері: у пошуках балансу між материнством та професійною зайнятістю	
5.1. Практики турботи працюючих матерів	Результати авторського емпіричного дослідження
5.2. Вирішення проблеми балансу материнства та оплачуваної зайнятості заходами соціальної політики: порівняння	Сімейна політика в Україні як політика пронаталістська. Проблеми ефективності української сімейної політики у контексті балансу материнства та професійної зайнятості (інфраструктура турботи,

української та європейської сімейної політики	проблема «рівного батьківства»). Гендер, зайнятість та сім'я в соціальній політиці європейських країн.
--	---

Вступник до докторантури _____ Стрельник О.О.

Передбачуваний науковий консультант _____

Завідувач кафедри _____ д. соц.н., проф. Куценко О.Д.